

per molt que ja estigui oblidada en les principals regions de la llengua, però encara sobreviu en un medi lingüístic tan conservador com el d'Eivissa: «*puixas*: pues», PzCabr. (i frase eiv. citada en *AlcM*).

El ll. PÖSTRĒA s'ha conservat intacte en l'it. *pōscia*, i tant ell com el compost *posciachè* són els únics mots usats, ja des d'abans de Dante. Es presenta també en català i en llengua d'oc, sense altra modificació que el corrent afegit de la -s adverbial. Oc. ant. *puois-sas*/*pueissas* apareix, en efecte, des dels orígens de la llengua, amb el mateix valor que en català, ja en el poema de *Boeci* (c. l'a. 1100): «--- de joven sun bo / --- / e, cum sun vell, esdevenen felló, / e fan perjurus e gran traició; / cum *poissas* cuida montar per l'eschaló, / cerca que cerca, no-i vé miga del so / ---» (v. 237): quan el vell pecador prova de tornar a viure pujant només per l'escala normal cap a la fi de l'existència, palpant ací i allà per la fosca moral, no hi veu ni mica (s'estimba ---); també *pueissas* en el Monge de Montaudon, en el *Sant Honorat*, en l'arcaic poema monorrim de les *Novas del Heretje* (Appel, *Chr.*, 107.36; Rayn. iv, 588).

Això resol el problema del detall de forma de *puix/puixes*, que ha donat maldecaps als romanistes: havent-se mantingut l'italià immutable seguidor de la norma llatina, el català, amb l'oc. *puois*, el fr. *puis* i el port. *pois*, extragueren del mot heretat una variant de fesomia masculina, abreujada, servant el paral·lel amb *donques/doncs*, *encara(s)/encar*, *ara(s)/ar*, *sota/sots*, *llavors/llavors*. ¿Que el francès, anant més enllà que el català i la llengua d'oc (que també, si bé més tard, aboliren la variant etimològica *puixes/puoissas*), només conserva *puis*? També el francès va generalitzar ràpidament *or* de HA(C) HORA, *alors* etc.; i en italià aparegué un *pria* en lloc de *prius*. En mots tan gastats com aqueixes partícules, com més curtes eren, millor. La pertinax recerca d'una explicació a base del fr. *puis*, era un de tants casos de l'acostumada obsessió dels romanistes en el testimoni del francès, mirat com la llengua «romànica primordial», quan de fet no és més que una de les nou llengües, ni el seu testimoni té cap força més que el de cada un de les altres, essent en general la més alterada de totes. Ja m'he explicat prou sobre aquests processos en l'article *ANS* (al qual remeto, especialment p. 322b, 322b30ss.).

Altres explicacions, com la de conjurar un 'fantasma' *POSTIUS en llatí vulgar (la vella suggerència d'AntThomas, *Rom.* xv, 1886, 572-4, seguida per d'altres, encara una mica Rohlfs, *ItGramm.* i, 232) em semblen innecessàries. Tenint en compte que el castellà s'atingué a POST, que també ha deixat rastre en algunes formes d'altres llengües germanes (cf. el nostre *pus*), algú havia suggerit també que en les combinacions pre-consonàntiques PÖST CA-, POST PA-, POST LA- etc. hi hauria pogut haver una transposició (travallengües) *POTS canviada en *PÖCS (no existint TS en llatí), que havia de donar oc. *puois*, fr. i cat. *puis* (-x). Tampoc no hi creguem gaire (per més que no fóra ben bé tan gratuït com la postulació d'un *POSTIUS no documentat enlloc, en una filologia de riquesa luxuriant

com la llatina): car si es pot concebre que una tal pronúncia contribuís a la correntia creixent de *puis*, no és necessari, i no crec que valgui la pena de fer més recerques per aquest costat.

A partir del S. XIV la forma *puix* (amb variant *puis*) va imposant-se.¹ És ja certament forma corrent en Muntaner, Eiximenis etc., i és la que s'imposa des d'Ausiàs, JRoig, StVicentF, JoMartorell etc. Sens dubte hi ha també *puis*, i es comprèn que fos afavorit per la fonètica sintàctica en les freqüentíssimes combinacions amb consonants inicials, com *puix que*, *puix bé ---*, *puix tant*, *puix dix*, *puix fo*, *puix la ---*² etc. on la -x- havia de tenir tendència a cedir en la seva palatalitat. V. Todesco ens fa a saber que en el còdex de la *Questa del Graal* troba la grafia «freqüentíssima» *puys*, i que l'ha reemplaçada tàcitament per *puyxs* en la seva edició de l'obra (veg.-hi la p. LXI): fou certament a tort, car *puy*s és forma general i *puyxs* és més aviat extraordinari, i el cas és que els escribes posaven sovint títles sense valor fònic, sobretot en lletres com la *i* o la *y* que es prestaven a confusions de lectura.

Aquelles combinacions les trobem a cada moment: «pensà un poc, *puy*s dix ---», Eiximenis (*Do. Comp.*, *CoDoACA* XII, 313); «jactats-vos *puis* de fembres, e sòts prevere sùtzeu e desastruc»; «faç-me refrescar les cames ab aigües precioses, e *puis*, quan vinc del bany --- ús trenta mujols ---»; «Frare Bonaventura, qui *puis* fo Cardenal ---», id., *Terç* (NCL. VI, 56.6, 52.26, 38.20; 50.4, 56.14). Fins avui és encara forma ben usual a les Balears, en llenguatge familiar fins de la gent distingida: escrivia Costa a Rubió i Lluch el 1920: «A la solitud de Formentor puc anar-hi, com que tinc part en aquella finca; però ja tampoc em fa illusió passejar-m'hi, amb tot i esser allà el niu de la meua musa, *puis* la vasta possessió probablement s'haurà de vendre» (p. p. la biografia de Mn. Bart. Torres, *IdOr* XII, 224); AMAlcover divulga que no s'ha d'usar *doncs* com a «equivalent de *puis*» (BDLC IX, 144); Moll (BDLC XIII, 176). També d'altres de més parroquianats entre gent senzilla: «Qui té què vendre an els 'jans' / haurà caigut bé: / *puis* no 's pot comprà un doblé / de res de verdura», Camps Merc. (*Folkl. Men.* i, 167).

En un mot d'aquesta mena ens podem estar d'entrar en més detalls, sobretot en els aspectes sintàctic i fins semàntic, ja tant estudiats en obres mestres gramaticals a l'abast de tothom. Subratllem que la combinació conjuncional *puix que* (abans *puis que*) és molt antiga i de tots els temps (molt més que la reduïda *puix* amb el mateix valor): «que negú teuler --- no gaus mesclar o tenir obra prima ab obra grossa, *puy*s que sia cuyta» ordinari de Perpinyà de c. 1284 (RLR IV, 362); «quant mal han entesa nostra bona intenció, *puix que* lo compliment havem usat ab V. M. en enviar-los exprés embaixadors --- no ha bastat a ---», correspondència oficial, a. 1588 (RLR LV, 77). Per tant no sorprèn de veure que en el Princ. era encara la forma preferida dels cercles tradicionals i elevats, a la vigília del 1800: «si era republicà o realista, no ho sé, *puix que* no li ho vaig preguntar»,